

OSVRTI I KOMENTARI

REVIEWS & REFLECTIONS

Anketa o generacijama i rodu na teritoriji bivše Jugoslavije?

Generation and Gender Survey in the Former Yugoslavia?

Regionalni sastanak Programa generacija i roda za jugoistočnu Evropu, Zagreb, 13. septembar 2018.

Anketa kao izvor podataka u demografiji je u domaćem demografskom diskursu uvek bila najmanje značajna i zastupljena. Važne, velike ankete koje se u Srbiji sprovode, poput Ankete o radnoj snazi, uvek su bile značajnije drugim naučnim disciplinama, nego demografima. To i nije iznenađujuće jer takve ankete često teže da rasvetle ekonomske i sociološke fenomene. Međutim, već decenijama postoji potreba da se rasvetle i brojni demografski fenomeni, a najviše oni koji se odnose na reproduktivno ponašanje. Na teritoriji bivše Jugoslavije su vršene ankete koje bi pomogle u objašnjavanju reproduktivnog ponašanja, ali one su bile vršene *ad hoc* i sa relativno malim uzorkom. Velike, longitudinalne ankete na ovu temu nikada nisu bile

sprovođene na prostoru bivše Jugoslavije, što značajno smanjuje prostor za značajne naučnoistraživačke rezultate (Čipin, 2016), koji bi potencijalno informisali širu javnost i proces donošenja odluka. Otuda se javila ideja da države bivše Jugoslavije, ali i druge države u kojima se nisu vršile takve ankete (a naročito u jugoistočnoj i istočnoj Evropi), počnu da sprovode Anketu o generacijama i rodu (*Generations and Gender Survey* – GGS).

ŠTA JE ANKETA O GENERACIJAMA I RODU?

Anketa o generacijama i rodu (GGS) je veliko demografsko longitudinalno istraživanje koje se sastoji iz niza panel anketa domaćinstava sa ciljem da

se rasvetle međugeneracijski i međurodni odnosi. Važna karakteristika GGS je komparabilnost podataka između različitih država, što metodologija GGS omogućava. Do sada je barem jedan talas sprovede u čak 20 država, a taj broj će već u sledećem talasu (2020. god.) biti povećan.

GGs je naslednik Ankete fertiliteta i porodice (*Fertility and Family Survey – FFS*) koja se devedesetih sprovodila u 24 zemlje. Anketu sprovodi Program generacija i roda (*The Generations and Gender Programme – GGP*) koji je 2000. god. pokrenut pod okriljem Ekonomske komisije Organizacije ujedinjenih nacija za Evropu (*United Nations Economic Commission for Europe – UNECE*). Podaci GGS i FFS su uporedivi do mikronivoa, što daje kontinuitet od skoro već 30 godina. Cilj GGP je da svojom anketom omogući komparativno, longitudinalno, multidisciplinarno istraživanje porodične dinamike i veza unutar porodice u industrijalizovanim zemljama (Macura, 2002).

Anketa se sprovodi metodom lice-u-lice. Uzorak čine neinstitucionalizovane osobe stare između 18 i 79 god. (ili između 18 i 49 u skraćenoj varijanti) čije se uzorkovanje vrši pre početka prvog talasa. Isti ti ljudi ispituju se ponovo, nakon tri godine, i još jednom nakon još tri godine kada se vrši treći talas anketiranja. Na kraju procesa ispitanici su zapravo stari između 24 do 85 god. (ili između 24 do 55 u skraćenoj varijanti). U slučaju da dođe do prevelikog osipanja ispitanika između talasa, postoje mehanizmi definisani metodologijom koji omogućavaju uključivanje dodatnih ispitanika

u anketu, (Simard i Franklin, 2005). Dakle svi isti ispitanici iz originalnog uzorka su intervjuisani ponovo u svakom talasu. Svaki put kada se neka država odluči da sprovede GGS, od njih organizatori (GGP) zahtevaju da se država obaveže da će sprovesti sva tri talasa, tj. da garantuju longitudinalnost. To je od izuzetnog značaja istraživačima jer se time garantuje da trendovi mogu biti uočeni.

GGs je zaista multidisciplinarna anketa i obuhvata različite teme: istoriju partnera, odrastanje, ekonomsku aktivnost i dohodak, istoriju rađanja, odnose između rodova, podelu kućnih poslova, balans porodice i posla, stavove, međugeneracijske transfere, fizičko i mentalno zdravlje (Gauthier, Cabaço i Emery 2018). GGS anketa ne samo da obuhvata pitanja interesantna različitim disciplinama već je vrlo detaljna i obimna. Samo prvi talas sadrži preko 500 pitanja, međutim mnoge države prilikom sprovođenja ankete uključuju i za tu zemlju jedinstvena pitanja, koja nisu uporediva sa drugim zemljama, a uključena su u anketu zbog specifičnih potreba država.

MANE

Kao i kod svih longitudinalnih istraživanja glavna mana GGS je njegova cena. Istina, postoje faktori koji su sveli cenu ovakve ankete na minimum. Rad u talasima na tri godine je jedna od njih. Procesiranje prikupljenih podataka koje je GGP (koji upravlja anketom) centralizovao takođe pomaže da se cena ankete spusti. Međutim, s obzirom na veliki uzorak koji

zahteva, cena ovakvog istraživanja nije zanemarljiva. To je upravo i bila najveća barijera da se slična istraživanja odvijaju na našim prostorima.

Osim cene, tokom godina ljudi su iznosili brojne primedbe na GGS. Jedna od njih je uključivala i optužbu da GGS podregistruje rađanja dece (konkretno u Francuskoj) zbog lošeg dizajna upitnika koji u drugom i trećem talasu ne postavlja pitanje o ukupnom broju dece, već se brojevi o rođenoj deci sabiraju sa odgovorima iz prethodnih talasa (Régnier-Loilier 2014). Još jedna slična kritika se odnosi na registrovanje većeg broja istopolnih partnerskih zajednica. To se dešava jer se u anketi pitanje o homoseksualnosti ne postavlja već se ona zaključuje na osnovu pola partnera, pa tako neminovne greške koje se dešavaju kada anketar slučajno obeleži pogrešan pol dovode do većeg broja istopolnih parova nego što je to stvarno slučaj (Régnier-Loilier 2018). Bilo je kritika i koje su se odnosile na još više tehničku stvar. Naime, zbog dužine upitnika, dešava se da se brzina kojom se upitnik popunjava povećava kako ispitanici uče da brzo odgovaraju na pitanja koja su dalje u anketi, ali i da anketari pronalaze načine da što više skrate intervju (Ruckdeschel, Sauer i Naderi 2016). Poslednja kritika je uopšte moguća jer anketari tokom razgovora popunjavaju formulare elektronski (koristeći tablet ili laptop računare), pa prikupljanje metapodataka i parapodataka, omogućava takve analize. Dakle činjenica da postoje ovakve kritike je zapravo pokazatelj transparentnosti procesa i otvorenost da se podaci dele i otvoreno kritikuju,

što služi unapređenju procesa. Zbog takvog pristupa neke od navedenih kritika su ispravljene u novijim verzijama upitnika.

PREDNOSTI

Prednosti GGS su brojne, ali jedna je zapravo obuhvat različitih tema koje pokriva ovu anketu čini jedinstvenim. Ovo nije samo važno zato što nam otvara nove uvide kada je svaka od tih pojedinačnih tema u pitanja, već multiplikativni efekat koji ima sa svim drugim temama i karakteristikama ispitanika kada se ti podaci ukrste. Druga velika prednost GGS proističe upravo iz njegove centralizovanosti. Anketa se dizajnira i sprovodi pod direkcijom jednog entiteta, koji učestvuje u svim procesima u vezi sa GGS. Zašto je ovo važno? Zato što to čini podatke uporedivim i kroz prostornu, ali važnije i vremensku dimenziju. Podaci se sakupljaju, obrađuju i diseminuju centralizovano. Postoje i dodatni razlozi zašto je ta centralizacija dobra, a najvažnije je da se na taj način smanjuje cena izvođenja ankete. To je važno zato što su do skoro samo bogatije zemlje radile ovakva istraživanja, dok su države, kao što je Srbija, u ekonomski nepovoljnoj situaciji ostajale bez podataka koje GGS može da pruži. Šta više državama koje su ekonomski ugroženije je verovatno potrebniji GGS nego državama koje su ekonomski najrazvijeniji gde se GGS i slične ankete već decenijama izvode.

Osim pomenute činjenice da države mogu da dodaju pitanja u GGS, još jedna prednost GGS je to što se zaključci ne moraju izvlačiti samo na

nacionalnom nivou. U državama sa velikim regionalnim demografskim razlikama poput Nemačke ili Belgije (Galjak 2018), a gde to uzorak dozvoljava, zaključci se mogu izvlačiti i na nižim administrativnim jedinicama, što dodatno produbljuje prostornu dimenziju podataka.

Svi podaci iz GGS su dostupni na više načina. U okviru kontekstualne baze podataka koja omogućava uporedni pregled podataka (Caporali i dr. 2016; Vikat i dr. 2007). Ovakva baza omogućava uporedivost makro podataka GGS, sa drugim bazama podataka i podacima iz drugih izvora. Dodatni GGP alat za analizu podataka dostupan na sajtu GGP (<https://www.ggp-i.org/data/browse-the-data/>), dozvoljava ukrštanje podataka po svim pitanjima iz upitnika, kao i automatsku statističku analizu (poput korelacije i regresije).

GGP na svom veb sajtu (<https://www.ggp-i.org>) daje i opciju da se podnese zahtev za anonimizovane mikro podatke koje istraživači mogu sami da obrađuju.

Potencijalno izvođenje na teritoriji Srbije i bivše Jugoslavije

Nova rudna sprovođenja GGS počinje 2020. godine. Postoji inicijativa da se GGS u ovoj novoj rudni započne i na teritoriji bivše Jugoslavije. Na tu temu je bilo nekoliko regionalnih sastanaka koje je GGP organizovao sa predstavnicima bivših jugoslovenskih republika. Na regionalnom sastanku koji je GGP organizovao sa Ekonomskim sveučilištem u Zagrebu 13.09.2018. konstatovano je da postoji velika potreba za anketom kao što je GGS.

Prednost predstavlja jezička, demografska i kulturološka sličnost, što su sve faktori koji mogu da olakšavaju izvođenje GGS ankete u ovim državama. Predloženo je da se koristi združeni uzorak i da se istraživanje ograniči na suženi starosni okvir (prema kome su ispitanici stari između 18 i 49 god.). Svaka država bi prema tom planu imala uzorak od 5000 ispitanika.

Da li će se GGS dogoditi u Srbiji i u drugim državama bivše Jugoslavije? Još uvek nije poznato. Potreba definitivno postoji. Rezultati koje bi takva anketa dala bili bi od neprocenjive vrednosti demografima, ali istraživačima iz brojnih drugih disciplina. Preduslov za svaku efektivnu populacionu politiku su podaci. Popisna i vitalna statistika koju imamo nam govore da smo u problemu, ali ne i koji je uzrok tog problema niti kako ga rešiti. Populaciona politika koja treba da utiče na problem nedovoljnog rađanja može da bude efektivna samo ako je informisana kvalitetnim podacima. Podaci koje bismo dobili GGS anketom bi nam omogućili da precizno lociramo uzroke problema i da kao društvo na njih fokusiramo istraživačke i finansijske resurse.

LITERATURA

- Caporali, A., Klüsener, S., Neyer, G., Krapf, S., Grigorieva, O., & Kostova, D. (2016). The Contextual Database of the Generations and Gender Programme: Concept, content, and research examples. *Demographic Research*, 35, 229–252.
<https://doi.org/10.4054/DemRes.2016.35.9>

- Čipin, I. (2016). *Multinacionalna komparativna anketna istraživanja u zemljama bivše Jugoslavije – pogled iz demografske perspektive*. Rad predstavljen na konferenciji “Demografski izazovi na prostoru bivše Jugoslavije” (str. 20), Beograd 15. april
http://www.dds.org.rs/DDS_skup_2016/13-04-2016-knjiga%20apstrakata.pdf
- Galjak, M. (2018). East-west demographic divide in the EU: A regional overview. *Stanovništvo*, 56(2), 1–21.
<https://doi.org/10.2298/STNV181003004G>
- Gauthier, A. H., Cabaço, S. L. F., & Emery, T. (2018). Generations and Gender Survey study profile. *Longitudinal and Life Course Studies*, 9(4), 456–465.
<https://doi.org/10.14301/llcs.v9i4.500>
- Macura, M. (2002). *Executive summary: The Generations and Gender Programme: A Study of the Dynamics of Families and Family Relationships*. Retrieved from UNECE website:
https://www.unece.org/fileadmin/DAM/pau/_docs/ggp/2003/GGP_2003_IWG002_BgDocProgrExecSumm.pdf
- Régnier-Loilier, A. (2014). Incohérence du nombre d'enfants déclarés entre les vagues de l'enquête française Generations and Gender Survey. *Population*, 69(2), 167.
<https://doi.org/10.3917/popu.1402.0167>
- Régnier-Loilier, A. (2018). Are the Generations and Gender Surveys Well Suited for Studying Same-Sex Couples? *European Journal of Population*, 34(4), 567–578.
<https://doi.org/10.1007/s10680-017-9440-6>
- Ruckdeschel, K., Sauer, L., & Naderi, R. (2016). Reliability of retrospective event histories within the German Generations and Gender Survey: The role of interviewer and survey design factors. *Demographic Research*, 34, 321–358.
<https://doi.org/10.4054/DemRes.2016.34.11>
- Simard, M., & Franklin, S. (2005). Sample Design Guidelines. In *UNECE/UNFPA, Generations and Gender Programme: Survey Instruments* (pp. 5–14). New York and Geneva: United Nations.
- Vikat, A., Spéder, Z., Beets, G., Billari, F., Bühler, C., Désesquelles, A., Fokkema, T., Hoem, J. M., MacDonald, A., Neyer, G., Pailhe, A., Pinnelli, A., & Solaz, A. (2007). Generations and Gender Survey (GGS): Towards a Better Understanding of Relationships and Processes in the Life Course. *Demographic Research*, 17, 389–440.
<https://doi.org/10.4054/DemRes.2007.17.14>

Marko Galjak

